

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

LAUSUNTO: TEKIJÄNOIKEUDEN SUUNTAVIIVOJA

Suomen Musiikkikustantajat ry on vuonna 1976 perustettu järjestö, johon kuuluu 36 kotimaista musiikkikustannusalan yritystä tai yhteisöä. Jäsenet edustavat kattavasti kaikkia musiikin alueita kevyestä vakavaan.

Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausunto ministeriön laajasta ja kaikki tekijänoikeuden alueet kattavasta muistiosta. Kaikessa laajuudessaan se luo mielestämme hyvän pohjan tekijänoikeudesta ja sen kehittämistarpeista käytävälle keskustelulle.

Niiltä osin, kuin emme tässä itse lausu kantaamme, tuemme Lyhtyprojektin, Teoston ja Kopioston lausuntoja.

*

Tekijänoikeus 2015 -visiossa todetaan sivulla 8, että ”tekijänoikeus sopeutuu toimintaympäristön muutoksiin; se kannustaa ja tukee henkisiä ja aineellisia investointeja”. Sopeutumisella voidaan kirjoittajasta riippuen tarkoittaa hyvin monenlaisia, toisilleen vastakkaisiakin asioita. Toimiva tekijänoikeus osoittaa käyttökelpoisuutensa ja ajattomat periaatteensa myös teknologialtaan uusissa käyttöympäristöissä. Sopeutuminen onkin ymmärrettävä tilanteeksi, jossa tekijänoikeuden keskeiset elementit pysyvät voimassa ja jossa näitä

periaatteita sovelletaan uuteen ympäristöön. Sopeutumista ei sitä vastoin saa ymmärtää alistumiseksi teknologiavaltaisen ajattelun vaatimuksiin.

Sama visio odottaa myös, että ”valtionhallinnolla on Suomen etuja palveleva yhtenäinen tekijänoikeuspolitiikka”. Toteamus herättää pakostakin kysymyksen siitä, miten Suomen etu määritellään. Kuka sen määrittelee? On helppo esittää yksinkertaistettuja laskelmia, joissa matala suojan taso tuottaa Suomelle enemmän taloudellista hyötyä kuin perinteiset tekijänoikeus-korvaukset. Tällainen ajattelu unohtaa kulttuurin merkityksen kansalaisten henkiselle ja sitä kautta fyysisellekin hyvinvoinnille, mutta se on lyhytnäköinen myös tekijänoikeuksia hyödyntävän teollisuuden näkökulmasta. Kiinnostavat sisällöt ovat myös sen elinehto.

Vision taustalla oleva tahtotila -luku (2.1) antaa mielestämme kohtuuttoman painon teosten vapaalle käytölle. Painotus on outo niiden tahojen näkökulmasta, jotka saavat toimeentulonsa tekijänoikeuden suojaamista teoksista. Creative Commons -tyyppiset ratkaisut täydentävät olemassa olevaa lisensointikanavien valikoimaa, mutta vapaat käyttöoikeudet eivät ole todellinen avain suomalaisten henkiseen hyvinvointiin. Luovien ihmisten ja luovan teollisuuden on voitava elää oman työnsä tuloksilla.

Visio-osan SWOT-taulukko sivulla 9 mainitsee uhkakuviksi kielteiset heijastusvaikutukset koulutukseen, oppimiseen, sivistykseen ja kasvatukseen. Taulukko ei määrittele, millaisesta uhasta on kysymys. Tekijät ja teoksiin investoivat yritykset ovat juuri niitä tahoja, jotka tuottavat oppimisessa ja sivistyksessä tarvittavaa aineistoa; pukevat tiedon helpommin vastaanotettavaan muotoon. Itse tietoa tekijänoikeus ei suojaa, eikä tekijänoikeus ole koskaan ollut este tiedon saamiselle.

Luvussa 2.1.1 pohditaan tekijänoikeuksien suhdetta rajoituksiin. Aihe on kaikkein keskeisimpiä, mutta sen ympärillä viime lakiuudistuksen yhteydessä käyty keskustelu on valitettavasti hämärtänyt muidenkin kuin tekijänoikeuksiin liittyvien käsitteiden sisältöä. Viittaamme tässä sivun 9 SWOT-analyysistä antamaamme kommenttiin: tekijänoikeus ei suojaa tietoa eikä ole tiedon saannin este. On varottava vetämästä yhtäläisyysmerkkiä kulttuuristen perusoikeuksien ja sananvapauden sekä toisaalta tekijänoikeudellisen suojan madaltamisen välille.

Tekijänoikeuksien haltijoiden ja käyttäjien väliset intressiristiriidat ovat Suomessa korostetumpia kuin muualla Euroopassa, missä teknologia-teollisuuden ja operaattoreiden ymmärtämys tekijänoikeutta kohtaan on ollut ainakin hieman suurempaa. Muistion luvussa 2.2.1 todetaankin aivan oikein, että asenneilmaston paranemista tarvitaan, samoin sen myöntämistä, että osapuolten välillä vallitsee ”symbioottinen riippuvuus”.

On myös muistettava, että taloudelliselta merkitykseltään vähäisemmänkin omaisuuden kuuluu oikeusvaltiossa saada täysimääräinen omaisuudensuoja.

Sivulla 15 olevaa kaaviota pidämme virheellisenä ja alamme toimijoita loukkaavana – etenkin, kun se yhdistetään sivulla 30 olevaan kaavioon. Kustantaja on oikeudenhaltija, jonka puolesta hallinnointijärjestö lisensoi lupia käyttäjille.

Samalla sivulla oleva sanallinen luonnehdinta kustantajan työstä antaa niin ikään täysin väärän kuvan esimerkiksi musiikinkustantajan työstä ja tarpeista. Kustantajalle on aivan yhtä tärkeää kuin tekijälle, että teokset ovat hyvin suojattuja ja että todelliset käyttäjät maksavat käytöstä riittävän korvauksen. Musiikinkustantajat eivät myöskään aja oikeuksien painopisteen siirtämistä tekijöiden oikeuksista tuottajien ja jakelijoiden suuntaan.

Kritiikki, johon sivulla 16 viitataan, on täysin aiheeton: tekijänoikeus ei tee tuotteista kalliita. 15 euron hyvitysmaksun osuus 599 euroa maksavan kiintolevydigiboksin hinnasta on ainoastaan 2,5 prosenttia.

Samalla sivulla viitataan toiseen varsin yleiseen kritiikkiin, jonka mukaan tekijänoikeuksien intressipainopiste on väärä. Kritiikki on itse asiassa kahdensuuntaista: painopistettä halutaan toisaalla siirtää nykyistä kaupallisempaan ja teollisempaan suuntaan, kun taas kilpaileva väite on, että tekijänoikeudesta jo nyt hyötyy ainoastaan viihdeteollisuus.

Emme jaa kumpaakaan näkemystä. Pidämme esimerkiksi omaa alaamme luovuuteen perustuvana liiketoimintana ja pidämme siten myös luontevimpana, että näine ominaispiirteineen tekijänoikeuskysymykset ovat pohjimmiltaan kulttuurisia. Opetusministeriö on oikea paikka näiden kysymysten hallinnoinnille.

Se, että tekijänoikeus hyödyttäisi ainoastaan viihdeteollisuutta, on lähinnä käyttäjäpuolen tapa yrittää lyödä kiilaa tekijöiden ja kustantajien väliin. Todettakoon siis tässäkin, että kustannetun musiikin esityskorvauksista kaksi kolmasosaa tilitetään tekijöille ja vain yksi kolmannes kustantajille. Kustantamattoman musiikin kaikki korvaukset saa tekijä – yksin.

Samassa luvussa viitataan myös käyttäjän oikeuksiin määrittelemättä tarkemmin, mitä ne ovat. Ne on selkeästi määriteltävä ja perusteltava, ennen kuin niiden ja tekijänoikeuksien välisestä suhteesta voidaan keskustella.

Luvun 2.2.4 kolmannessa alaluvussa käsitellään aloitteita, joiden tavoitteena on virtaviivaistaa tekijänoikeuksien hankintaa ja siirtymistä. Suomen Musiikkikustantajat ei pidä tarpeellisena siirtymistä työsuhdetekijänoikeuteen, vaan pitää sitä alan liiketoimintaa häiritsevänä ja jopa vahingoittavana toimintamallina. Säveltäjien työllistäjinä voivat useissa tapauksissa olla tahot, joilla ei ole minkäänlaisia edellytyksiä työsuhteessa syntyvien teosten jakeluun saati markkinointiin.

Työsuhdetekijänoikeus lähtee ajattelusta, että yhtä julkaisumuotoa varten syntyneelle teokselle *saattaa* löytyä käyttöä muissakin julkaisukanavissa. Musiikissa näiden kanavien ja uusien käyttöjen löytäminen on kustantajan

keskeinen tehtävä. Teosten omistussuhteet voidaan parhaiten järjestää kuten tähänkin saakka: sopimalla.

Saman alaluvun lopussa viitataan – esimerkkitapausta suoraan mainitsematta – mobiilitelevisiokeskustelun esille tuomaan kysymykseen. Uudet jakelukanavat luovat aina myös uusia markkinoita. Kun näiden jakelukanavien sisältönä ovat tekijänoikeuden suojaamat teokset, on oikein, että lisäkäytöstä ja -tuotosta maksetaan osuus myös oikeuksien haltijoille. Gartner-tutkimuslaitoksen hiljattain julkaiseman tutkimuksen mukaan mobiilitelevisiosta voi tulla rahasampo sekä operaattoreille että televisioyhtiöille (Kauppalehti 3.4.2007).

Oudoksumme sivulla 20 olevaa ministeriön laatimaa kaaviota, joka aikaisempien kaavioiden tavoin antaa virheellisen kuvan tekijänoikeuksien arvoketjusta ja perustuu lisäksi väärin termeihin. Musiikinkustantaja *omistaa* kustantamiensa teosten graafiset tekijänoikeudet. Kustantaja julkaisee teoksia itse ja lisensoi niiden käyttöoikeuksia kolmansille osapuolille. Näin toimimalla kustantaja pyrkii saamaan tekijälle mahdollisimman hyvän korvauksen. Musiikinkustantajaa voidaan pitää sekä tekijänoikeuksien omistajana että välittäjänä, mutta käyttäjiä ovat aivan muut tahot: tavalliset kuluttajat sekä mediateollisuus, joka tarvitsee teoksia omiin tarpeisiinsa.

Muistion sivulla 22 oleva yhteenveto voimassa olevista lain rajoitussäännöistä on tiivis ja selkeä. On hyvä pitää mielessä muistioonkin kirjattu yleissääntö: ”Rajoitussääntö ei luo offensiivista oikeutta vaatia ja saada aineisto haltuun käytettäväksi.” Rajoitussääntöjen tulkinnan osalta pidämme myös erittäin tarpeellisena ja oikeaan osuvana sivulla 23 olevaa huomautusta: kuluttajana ei todellakaan voida pitää henkilöä, jolla ei ole edes aikomusta hankkia sisältöjä luvallisesti.

Muistion sivulla 28 pohditaan sopimuslisenssijärjestelmää sekä laajentamisen (kysymys 43) että supistamisen – tai peräti lakkauttamisen – näkökulmasta (kysymys 44). Pidämme nykyistä sopimuslisenssijärjestelmää varsin hyvin toimivana ja katsomme, että se osaltaan tärkeällä tavalla täydentää yksilöllisiä lisensointipalveluja.

Suhtaudumme kuitenkin varauksellisesti siihen, että palvelua tai sen perusedellytyksiä laajennettaisiin kysymyksessä 43 esitetyllä tavalla. Vaarana yleisen sopimuslisenssin käyttönotossa on, että se johtaa yksittäisten teosten ja tekijöiden arvon vähentymiseen ja vastaavasti osoitteettoman rahan määrään kasvuun. Painopisteen tulee jatkossa olla toimintamalleissa, jotka perustuvat yksilöllisesti, teoksittain tunnistettaviin lisensointitapahtumiin. Tässäkin toimintamallissa sopimuslisenssijärjestöt voivat osoittautua käyttökelpoisiksi ja tarpeellisiksi.

Luvussa 2.5.5. käsitellään kollektiivihallinnon ohella myös yksilöllisen sopimisen käytäntöjä. Musiikin tekijä- ja kustantajajärjestöt ovat jo huhtikuussa 1999 laatineet yhteisen ohjeistuksen musiikin kustantamisen hyvistä käytännöistä. Järjestöt ovat myös sopineet, että tähän Musiikinkustantamisen hyvä käytäntö -asiakirjaan voidaan vedota tekijän ja kustantajan välisissä sopimuskiistoissa. Tämän lisäksi osapuolet ovat yhdessä perustaneet

Teostoon sovittelutoimikunnan, jonka tehtävänä on antaa sopimuskiistoihin liittyviä lausuntoja ja suosituksia. Järjestelmä on osoittanut toimivuutensa, mistä osoituksena on se, että toimikunta on kaikissa tapauksissa pystynyt antamaan yksimielisen suosituksen. Emme näe tarvetta nykyistä yksityiskohtaisemmalle sopimussuhteen sääntelylle.

Sivulla 30 oleva kollektiivista ja yksilöllistä hallinnointia kuvaava kaavio on mielestämme vakavalla tavalla virheellinen, kun se yhdistetään sivulla 15 olevaan kaaviokuvaan. Sivun 30 kaavion alla todetaan, että yhteisvalvontajärjestö neuvottelee ehdoista käyttäjien kanssa *edustamiensa oikeudenhaltijoiden puolesta*. Tähän oikeudenhaltijoiden ryhmään kuuluvat keskeisinä toimijoina myös musiikinkustantajat, jotka – todettakoon se vielä kerran – eivät ole tässä samassa kaaviossa kuvattuja käyttäjiä.

Ranskassa ja Ruotsissa esillä olleet mallit vertaisverkkojen laillistamisesta (s. 32) merkitsivät kajoamista yksityiseen omaisuuteen ja korvausten muuttumista suurelta osin osoitteettomaksi rahaksi. Tällaista kehitystä tulee vastustaa. Tietoyhteiskunnassa on panostettava lisensointimalleihin, joissa käytetyt teokset voidaan tunnistaa ja joissa oikeudenhaltijoilla säilyy määräysvalta omiin teoksiinsa. Kysymykseen 54 on selkeä vastaus: musiikki ei ole putkivettä.

Digital Rights Management (DRM, s. 36) -järjestelmä on mielestämme ymmärretty julkisessa keskustelussa liian kapea-alaiseksi. Se ei tarkoita pelkkää kopioinninestoa, vaan sillä on tämän lisäksi monia muitakin, hyvin käyttökelpoisia ominaisuuksia; nimihän suomennettuna tarkoittaa digitaalista oikeuksien hallinnointia. DRM on tehokas ja välttämätön apuväline, kun halutaan tunnistaa käytetyt teokset. Sen avulla korvaukset löytävät tiensä oikeille omistajille.

DRM:ään läheisesti liittyviä teknisiä suojakeinoja käsittelevässä luvussa 2.5.15 mainitaan kuluttajien ”normaalit odotukset”. Tällaiset termit ovat omiaan hämärtämään suuren yleisön ja osittain päättäjienkin käsityksiä. Luvattomasta verkkokopioinnista on tullut valitettavaa arkipäivää. Tätä arkipäiväisyyttä ei voida hyväksyä sillä perusteella, että se vastaa joidenkin verkonkäyttäjien normaaleja odotuksia.

Luvussa 2.5.28 käsitellään varsin laajasti open source- ja Creative Commons-toimintamalleja. Vaikka ne tarjoavatkin yhden vaihtoehdon perinteisille lisensointimalleille, on niiden muistiossa sama painoarvo suhteeton. Pidämmekin kysymystä 77 ohjailevana: sen sijaan että kysyttäisiin, millä tavoin CC:tä voitaisiin edistää, pitäisi kysyä, tulisiko sitä ylipäätään lainsäädännöllä tai muilla julkisilla toimenpiteillä edistää, ja jos pitäisi, niin miksi.

Musiikkiteosten suoja-ajan eurooppalaista yhtenäistämistä (luku 2.5.19) pidämme erittäin tärkeänä. Musiikkiteosten sävellys ja sanoitus luodaan useimmiten alun alkaen tiettyä musiikkiteosta varten ja vain kyseisessä musiikkiteoksessa käytettäväksi. (Sävelletty runous on poikkeus tähän pääsääntöön.) Ei voida ajatella Toivo Kärjen sävellystä ilman siihen liittyvää

Reino Helismaan sanoitusta, ja päinvastoin: Helismaan tekstiä lukevalla alkavat soida päässä Kärjen sävelet. Näiden osuuksien väittäminen toisistaan riippumattomiksi erillisteoksiksi on luonnotonta. Suomen lainsäädäntö on tältä osin saatettava samaan linjaan useimpien muiden eurooppalaisten maiden kanssa. Sävellyks ja sanoitus muodostavat erottamattoman kokonaisuuden, jossa koko teoksen kuuluu saada yhtenäinen suoja-aika.

Vastustamme ns. orpojen teosten ”suojasatamiksi” kaavailtuja talletusmakasiineja (s. 40). Käsite *safe harbour* luo kuvaa, jossa ”kooditon” teos löytää itselleen turvapaikan. Enemmänkin kyse lienee teoksen käyttäjälle tarjotusta *vapaasatamasta*: talletusmakasiinit olisivat oivallinen ja helppo kiertotie kaikille niille, joilla ei ole edes halua löytää teosten oikeudenomistajia. Järjestelmällä olisi tekijänoikeutta rapauttava vaikutus.

Pidämme oikeana muistion luvussa 2.5.22 esitettyä näkemystä, jonka mukaan nykyinen verotuskäytäntö ei vastaa monien taiteilijoiden tulonmuodostuksen erityispiirteitä. Tekijänoikeustulojen verotukseen liittyvät kysymykset on käytävä pikimmiten uudelleen lävitse ja ratkaistava oikeudenmukaisella tavalla.

”Aidattuja puutarhoja” käsittelevässä luvussa 2.5.23 puhutaan jälleen kansalaisten ”normaalista käyttäytymisestä ja odotuksista”. Huolestuttavaa aidattujen puutarhojen ajatuksessa on se, että siinä aivan kuten teknisiä suojakeinoja käsittelevässä luvussa 2.5.15 lähtökohtana ja perusolettamuksena ovat kansalaisten tarkemmin määrittelemättömät ”normaalit” odotukset. Oikeuksien haltijoiden edut otettaisiin huomioon vain tämän perusolettaman rajoissa, kohtuullisessa määrin. Verkkoaineiston osalta todettakoon, että tekijänoikeuden suojaamien teosten opetuskäyttö on jo nyt valtavan laajaa; sillä on suuri potentiaalinen merkitys oikeudenhaltijoille.

Tieteellistä työtä ja opinnäytteitä koskevien lainkohtien väljentäminen sisältää sekin merkittäviä riskejä: On olemassa vaara, että tiedettä käytettäisiin porsaanreikänä ilmaiseen käyttöön. Mitä erilaisimpia käyttömuotoja pyrittäisiin luokittelemaan tieteeksi heppoisin perustein.

Opinnäytetöiden levittämisessä pidättyväisyys on niin ikään paikallaan. Jos niitä saisi vapaasti tilata oppilaitoksen ulkopuolelle, edellä mainittu porsaanreikä olisi käytännössä jo luotu.

Kirjastojen digitaalista ”kaukolainautointia” (luku 2.5.24) ei tule sallia. Jos se sallitaan, teokset menettävät taloudellisen arvonsa. Tässä yhteydessä todettakoon, että opetusministeriö on ns. lainausdirektiivin mukaista lakiesitystä valmistellessaan ollut luomassa mallia, jossa lainauskorvaukset maksettaisiin ainoastaan teokset luoneille henkilöille. Kustantajat jäisivät siis kaukolainautustenkin yhteydessä korvausta vaille.

Sitaatiooikeuden osalta (sama luku) olisimme toivoneet selkeämpää kysymyksenasettelua: mikä nykyisessä laissa on herättänyt tarpeen uudistamiselle? Omasta näkökulmastamme laki on ollut selkeä, eikä sen soveltamisessa ole ilmennyt ratkaisemattomia vaikeuksia.

Tekijänoikeuspolitiikkaa koskeva pääluke 3 käsittelee tulevan politiikan yleisiä suuntaviivoja ja liittyy siten kaikkeen, mitä tekijänoikeuden piirissä käsitellään. Kuten politiikassa yleensäkin, niin tässäkin on vaikea nähdä sanojen ja ilmaisujen taakse.

Sivulla 45 siteerataan pääministeri Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen tietoyhteiskuntaohjelman pohja-asiakirjaa. Siinä päämääräksi on kirjattu tekijänoikeusjärjestelmän kehittäminen tietoyhteiskunnan vaatimuksia vastaavaksi. Ilmaisuu avaa monia tulkintamahdollisuuksia lukijan (tai kirjoittajan) mukaan. Jos ilmaisulla on alun alkaen tarkoitettu tekijänoikeuden alistuvaa sopeutumista teknologiateollisuuden ja sähköisen viestinnän tarpeisiin, olemme painokkaasti ja ehdottomasti eri mieltä.

Luku 3.3.4 on muistiossa kaikessa lyhykäisyydessään hämmentävä, etenkin kun musiikin käyttöoikeuksia hallinnoivat tekijänoikeusjärjestöt ovat olleet viimeksi kuluneiden kahden vuoden aikana suuren huomion kohteena Euroopan Unionissa. Aihetta on syytä tarkastella myös suomalaisesta näkökulmasta.

Teoksien kollektiivinen hallinnointi hyödyttää paitsi oikeuksien haltijoita myös huomattavassa määrin niiden käyttäjiä. Järjestöjen asemaa tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että ne ovat oikeudenhaltijoiden itsensä perustamia hoitamaan niille uskottuja asioita: lisensointia, jonka hoitaminen muulla tavoin olisi hankalaa ja epätaloudellista kaikille osapuolille.

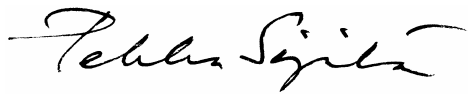
Tällaisen hallinnointimallin laajentaminen voi perustua vain oikeudenhaltijoiden omiin tarpeisiin; se ei voi olla itsetarkoitus. Suora oikeudenhaltijan ja käyttäjän välinen lisensointi toimii parhaiten alueilla, joilla lupaehdot ja hinnat on luontevaa määritellä yksilöllisesti yhdessä luvan tarvitsijan kanssa, sekä alueilla, joilla musiikin käyttö esimerkiksi moraalisisista oikeuksista johtuen edellyttää tapauskohtaista oikeudenhaltijan lupaa. Vanhastaan tällaisia alueita ovat musiikin piirissä esimerkiksi elokuva-, mainos- ja tietokonepelikäyttö sekä näyttämöteosten nk. suuret oikeudet.

Ministeriön menettelytapoja lainausdirektiivin voimaan saattamista koskevan lain valmistelussa (luku 3.5) ei voida pitää hyväksyttävänä. Vaikka ministeriön tulkinta siitä, että korvaus kuuluu vain eläville tekijöille, olisi oikea (mitä se käsityksemme mukaan ei ole), ei ole mitenkään perusteltavissa, että nuottien lainauksen näkökulmasta kaikkein keskeisin asianosaistaho eli musiikin-kustantajat jätettiin vaille mahdollisuutta osallistua lain valmisteluun. Pidämme tapahtunutta menettelyvirhettä erittäin vakavana.

WIPO:n osalta (luku 3.6.2) toteamme, että nk. ”Friends of Development”-ryhmän tavoitteet ovat joiltakin keskeisiltä osiltaan tekijänoikeuden vastaisia. Kehitysmaita ja niiden tekijänoikeusjärjestelmää tulee ehdottomasti tukea, mutta tämä tuki ei saa perustua kyseisten maiden ulkopuolisten tekijänoikeuksien polkemiseen. Se on lyhytnäköinen tie.

Helsinki 15. toukokuuta 2007

SUOMEN MUSIIKKIKUSTANTAJAT RY

A handwritten signature in black ink, reading "Pekka Sipilä". The signature is written in a cursive style with a long horizontal stroke at the end.

Pekka Sipilä
toiminnanjohtaja